

Deltaplan Agrarisch Waterbeheer

Jaarverslag 2020

Inhoudsopgave

Voorwoord	5
Voortgang DAW in 2020	6
Van formuleren naar effectueren	12
Van een papieren opgave voor DAW naar een praktische aanpak door boeren	14
Praktijkverhaal: Twee jaar later... Transparante Polder	16
Praktijkverhaal: Twee jaar later... Nitraatmeting Stikstofuitspoeling Vollegrondsgroenten	18
De Waterkaravaan in coronatijd	20
Wateropgaven in kaart gebracht	22
Kennismatchers duiken in DAW-schatkist	24
Kennismatchers stellen zich voor	26
Gebiedsgerichte aanpak Bodem-Up slaat aan	28
Praktijkverhaal: Maatregelen motiveren via metingen	30
Door DAW weer investering in allround veldbodemeskundigen	32

Voorwoord

Met elkaar zijn we aan zet om de water- en bodemkwaliteit te verbeteren. Bij het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW) gaat de aanpak van de wateropgave samen met verbetering van de agrarische bedrijfsvoering. We willen onze impact de komende jaren nog groter maken door nog meer samen te werken en meer DAW-maatregelen uit te voeren.

2020 was het jaar van de verdiepingsslag. Het DAW maakte de omslag van bewustwording van wateropgaven naar het uitvoeren van maatregelen. Door in te zoomen op de opgaven per gebied en gerichte maatregelen gezamenlijk te nemen. Het DAW draagt hiermee bij aan voldoende schoon water en een betere bodemstructuur en -kwaliteit. In dit jaarverslag leest u inspirerende praktijkverhalen en hoe de DAW-aanpak bijdraagt aan de verbetering van de waterkwaliteit, de opgave op gebied van verdroging, vernatting, verzilting én een betere bedrijfsvoering.

We hebben afgelopen jaren al veel mooie resultaten met elkaar bereikt. We waarderen die inzet van boeren en tuinders enorm. Ook gezien de vele andere vraagstukken waar de sector mee te maken heeft, zoals stikstof, biodiversiteit en droogte, dwingt het respect af welke inspanningen er al geleverd zijn. We zijn trots op alle agrariërs die meedoen. Het is van belang dat we ons samen blijven inzetten, elkaar blijven stimuleren om maatregelen te nemen en successen te delen.

Een agrarische ondernemer kan zelf het beste bepalen hoe maatregelen voor waterkwantiteit en -kwaliteit passen binnen zijn bedrijfsvoering. Voor boeren en tuinders is het dan ook belangrijk om te weten welke wateropgave er in hun gebied ligt. Hoe in hun sloot, op hun perceel en

in hun gebied de stand van zaken is en waarmee ze aan de slag kunnen. Deze informatie is per gebied terug te vinden in het Gebiedsdocument Agrarische Wateropgave, wat een onderdeel is van DAW-Impuls. We roepen agrarische ondernemers op om – samen of individueel – naar oplossingen te zoeken voor hun gebied. Dit is goed voor hun bedrijfsvoering en goed voor de leefomgeving.

We willen met de DAW-Impuls stimuleren dat iedereen in het gebied mee doet. Het draait om gezamenlijk werken aan de gebiedsopgaven en laten zien hoe het DAW bijdraagt aan de waterkwaliteit, waterkwantiteit en betere bedrijfsvoering. Er is nu ruimte, tijd en stimuleringsgeld om met DAW-Impuls de impact te vergroten. Dus maak gebruik van de DAW-Impuls, kom met voorstellen en ga aan de slag. We hebben iedereen nodig om de impact van het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer nog verder te vergroten.

Wij wensen u veel leesplezier met dit jaarverslag, dat u wordt aangeboden namens het Bestuurlijk Overleg Open Teelten en Veehouderij (BOOT).

Claude van Dongen
Voormalig bestuurder
Bodem en Waterkwaliteit
LTO Nederland

Sander Mager
Bestuurder Unie van Waterschappen
voorzitter Bestuurlijk Overleg Open Teelt
en veehouderij (BOOT)

Voortgang DAW in 2020

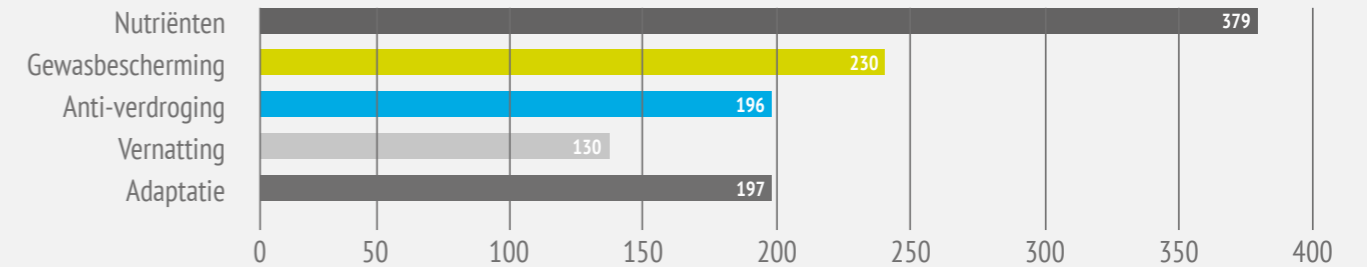
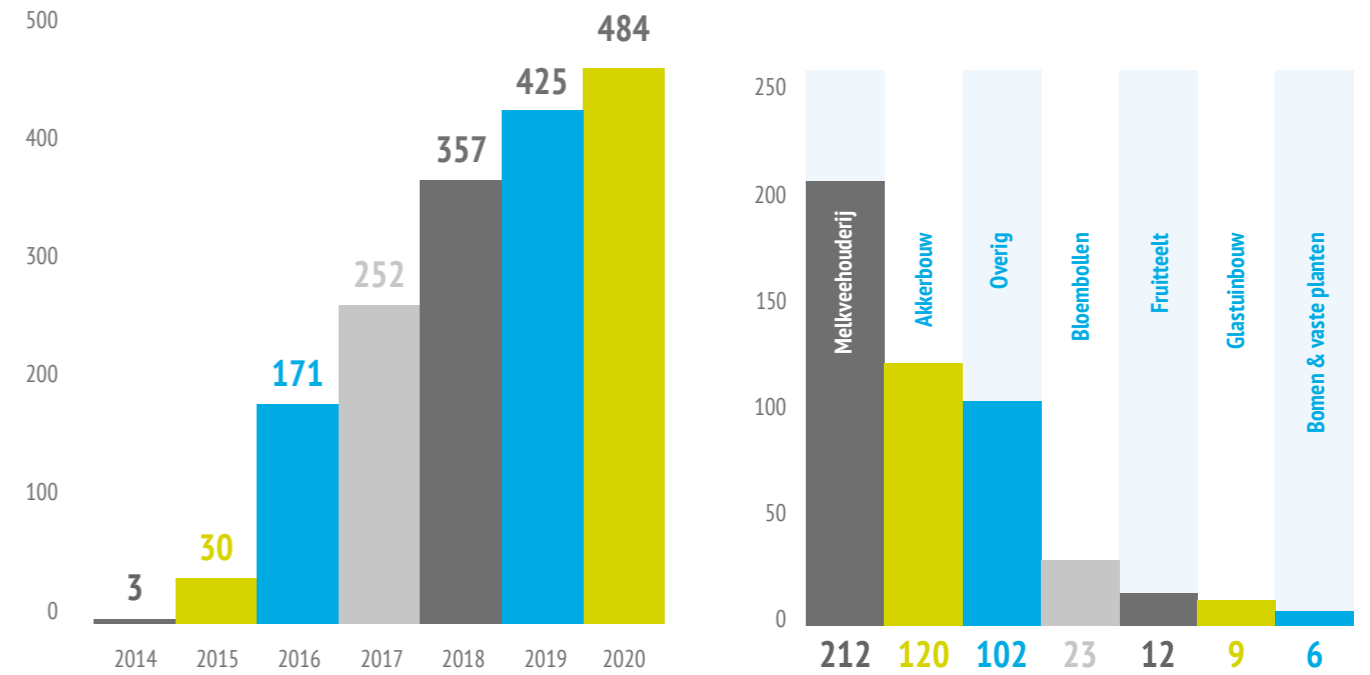
De kennis over goed bodembeheer onder de agrariërs groeit: steeds meer agrariërs werken via de projecten van het DAW aan schoon en voldoende zoetwater en doen meer kennis op over welke maatregelen effectief zijn voor hun omgeving én bedrijf.

Nieuwe initiatieven en projecten waren er in 2020 genoeg: dit jaar zijn 59 nieuwe projecten opgestart. Met name projecten op het gebied van bodem zijn het afgelopen jaar toegenomen. Zo slaat het project

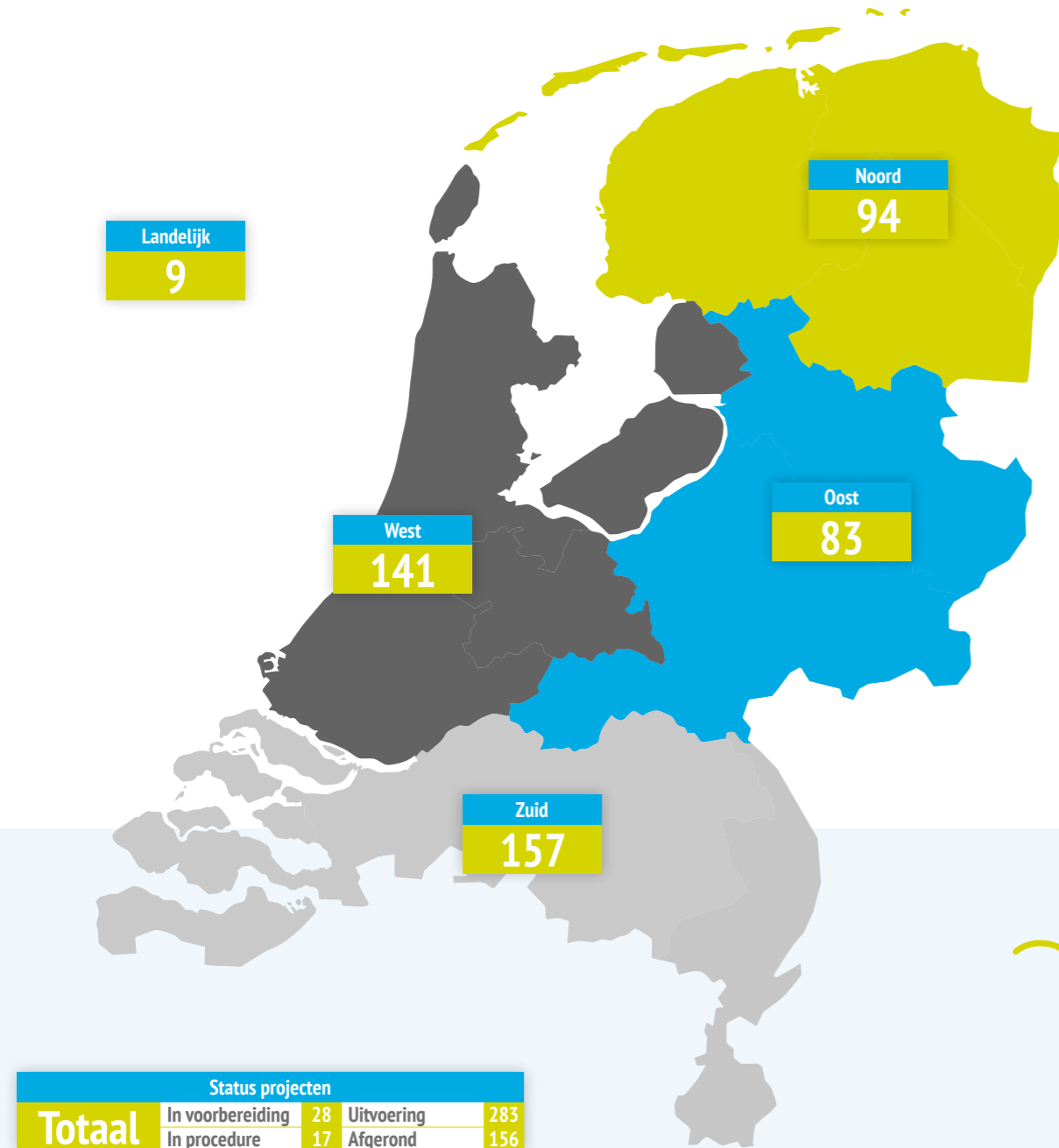
BodemUp uit Brabant goed aan. Het succes? Goed contact tussen de adviseur en de ondernemer. Dit project zal landelijk uitgerold gaan worden. Lees hierover meer op pagina 28.

In het afgelopen jaar, en de afgelopen jaren, is veel kennis en ervaring opgedaan in alle projecten. Het ophalen van deze informatie en het daarna delen met de juiste doelgroep is de missie van de kennismatchers. Lees hierover meer op pagina 24.

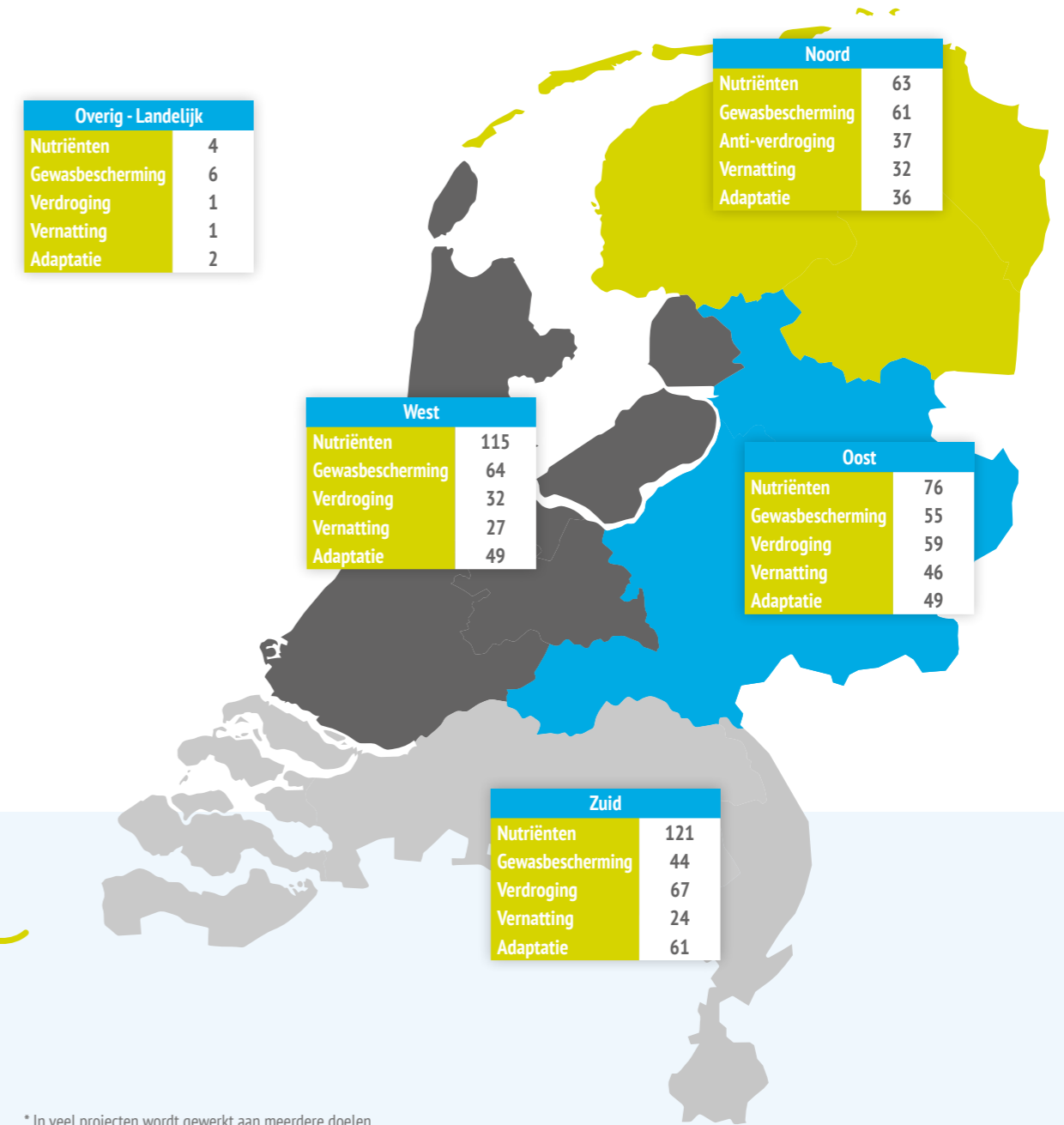
Projecten (cumulatief)

Aantal projecten per regio

Verspreiding projecten per doel over regio

* In veel projecten wordt gewerkt aan meerdere doelen.

Verdeling meest gehanteerde maatregelen

Hieronder is een verdeling weergegeven van de meest uitgevoerde maatregelen per opgave. Opvallend hierin is dat bij alle opgaven de kennisoverdracht bovenaan staat. Kennisoverdracht tussen agrariërs onderling is essentieel omdat agrariërs hiermee inzicht krijgen in de mogelijkheden en effectiviteit van maatregelen. Steeds meer informatie over effecten op het grond- en oppervlaktewater komt uit lopende projecten. Langlopende projecten geven steeds meer praktijkinformatie over de bedrijfsresultaten bij een op bodem- en waterbeheer gerichte bedrijfsvoering.

* Veel projecten dienen meerdere doelen en worden bij meerdere maatregelen meegenomen.

Verminderen verlies nutriënten (totaal 379 projecten)	Aantal projecten
Kennisoverdracht	155
Landelijk uitrollen Vruchtbare Kringloop over alle sectoren. Het betreft hier voornamelijk het gezamenlijk opstellen van het plan door meerdere bedrijven in een gebied	48
Integraal bedrijfsplan opstellen als onderdeel van bewustwordingsactiviteiten ter bevordering van waterbewust boeren	42
Herinrichting erf en aanleg opvangvoorziening voor tegengaan erfafspoeling (meer dan wettelijk verplicht / afdwingbaar)	28
Investeringen met betrekking tot precisiebemesting	22

Verminderen verlies gewasbeschermingsmiddelen (totaal 230 projecten)	Aantal projecten
Kennisoverdracht	107
Aanleg voorzieningen om erf/bedrijfswater te zuiveren (meer dan wettelijk verplicht / afdwingbaar)	34
Herinrichting erf en aanleg opvangvoorziening voor tegengaan erfafspoeling (meer dan wettelijk verplicht / afdwingbaar)	20
Integraal bedrijfsplan opstellen als onderdeel van bewustwordingsactiviteiten ter bevordering van waterbewust boeren	18
Restwater spuitmiddel en dompelvloeistof inzamelen / opvangen en zuiveren (meer dan wettelijk verplicht / afdwingbaar)	17

Verminderen verdrogingschade (totaal 196 projecten)	Aantal projecten
Kennisoverdracht	78
Aanleg regelbare/ peilgestuurde drainage evt. in combinatie met klimaatadaptieve regelbare drainage	26
Water vasthouden in een kavelsloot door: <ul style="list-style-type: none"> - het plaatsen van een LOP-stuw of - het verhogen van een bestaande duiker of - deze volledig te dempen of - het verhogen van de slootbodem 	20
Integraal bedrijfsplan opstellen als onderdeel van bewustwordingsactiviteiten ter bevordering van waterbewust boeren	22
Investeringen in gerichte watergeefsystemen	20

Vermindering natschade (totaal 130 projecten)	Aantal projecten
Kennisoverdracht	59
Aanleg regelbare/ peilgestuurde drainage evt. in combinatie met klimaatadaptieve regelbare drainage	16
Integraal bedrijfsplan opstellen als onderdeel van bewustwordingsactiviteiten ter bevordering van waterbewust boeren	15
Aanleg / beheer natuurvriendelijke oevers en/of waterbergingsoever	10
Gebiedsgericht bedrijfswaterplan opstellen. Het betreft hier voornamelijk het gezamenlijk opstellen van het plan door meerdere bedrijven in een gebied.	10

Klimaatadaptatie (totaal 197 projecten)	Aantal projecten
Kennisoverdracht	94
Integraal bedrijfsplan opstellen als onderdeel van bewustwordingsactiviteiten ter bevordering van waterbewust boeren	41
Aanleg regelbare/ peilgestuurde drainage evt. in combinatie met klimaatadaptieve regelbare drainage	20
Landelijk uitrollen Vruchtbare Kringloop over alle sectoren. Het betreft hier voornamelijk het gezamenlijk opstellen van het plan door meerdere bedrijven in een gebied	18
Investeringen mbt infiltratie via onderwaterdrainage (bv. veenweidegebied)	15

Van formuleren naar effectueren

2020 was het jaar van formuleren, 2021 moet het jaar van effectueren worden binnen het DAW. Geert de Groot, programmamanager DAW en Gerbrand van 't Klooster, coördinator voor de portefeuille Ondernemen in een gezonde omgeving bij LTO Nederland en lid van het Kernteam van het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer in gesprek over de weg van opgave naar uitvoering.

In 2027 zullen op het gebied van waterkwaliteit bepaalde doelen gehaald moeten zijn: binnen Europa zijn afspraken gemaakt over de waterkwaliteit, de zogeheten Kaderrichtlijn Water (KRW) waaraan ook Nederland wil voldoen. Geert de Groot: "De laatste van de drie perioden om de doelen van de KRW te halen is aangebroken. Je zou kunnen zeggen: voor de boeren en dus voor het DAW komt het er nu op aan." Om de doelen te halen, is het voor boeren en tuinders belangrijk te weten welke wateropgaven er voor de boeren liggen in hun eigen gebied, vult Gerbrand van 't Klooster aan. "Dat is wat we met de DAW Impuls in beeld hebben gebracht."

Het is, naast al het goede werk van de vele deelnemende boeren in het veld, één van de belangrijkste resultaten van het DAW, volgens De Groot: Het in kaart brengen van de wateropgave voor boeren en tuinders, vastgelegd in 21 Gebiedsanalyses Agrarische Wateropgaven (GAW). "We weten nu per gebied wat ons te doen staat, dat was tot voor kort niet zó specifiek bekend."

Hierbij spelen naast de waterkwaliteit ook andere wateraspecten een rol, zoals het verminderen van droogteschade, of schade door verzilting, betere bodemeigenschappen. Nu breekt een volgende fase aan, weten De Groot en Van 't Klooster: de periode van een gerichte aanpak. Agrariërs, waterschap en andere betrokkenen gaan daarom met elkaar op gebiedsniveau in gesprek over de realisatie van de bodem- en wateropgaven.

Van 't Klooster: "Het mooie van het DAW is dat we boeren en tuinders de keuze geven welke maatregelen zij willen nemen, passend bij hun eigen bedrijfsvoering met blijvend perspectief op een goed inkomen. Wij willen daarom via de regionale LTO-organisaties, met collectieven en andere partijen met alle agrarische ondernemers in gesprek over de doelen en maatregelen die zij hiertoe kunnen en willen treffen. Vooral willen we horen welke maatregelen zij als meest effectief ervaren in hun eigen werkgebied." Boeren en tuinders hebben praktijkervaring en weten als geen ander welke maatregelen passen op

het boerenbedrijf, vindt ook De Groot: "Wij hebben hun kennis en ervaring dus nodig, maar het DAW kan agrarische ondernemers ook wat bieden. Denk aan advies op maat, subsidie voor maatregelen, studiegroepen waarin zij zich verder kunnen ontwikkelen op een bepaald thema."

Bestuursvereenkomsten

Door de GAW weten provincies, waterschappen en andere betrokkenen ook wat de opgaven zijn en waar de zwaartepunten liggen. Van 't Klooster: "We kunnen ze daardoor vertellen wat ze redelijkerwijs van de agrarische sector mogen verwachten." Via de regionale LTO-organisaties zijn ruim 30.000 boeren en tuinders te bereiken waarvan iedereen mee zal moeten doen. Van 't Klooster: "En dat gebeurt ook, want de wateropgave is een welbegrepen eigen belang. De meeste agrariërs willen werken aan een gezonde, weerbaardere bodem, goede waterkwantiteit- en kwaliteit omdat dat ook goed voor hun eigen bedrijf is." De beloofde inzet van boeren en tuinders wordt in 2021

Gerbrand van 't Klooster

Geert de Groot

vastgelegd in zogeheten bestuursvereenkomsten per waterschapsgebied, net zoals het commitment van provincie en waterschappen die financiering of mogelijk beleidsruimte beschikbaar kunnen stellen. De Groot: "Het is mijn wens om daarna nog een praktische slag te maken. Per (deel)stroomgebied met de boeren, en in samenwerking met waterschap en provincie, een ambitie formuleren en vervolgens uitvoeren." Van 't Klooster: "Dan krijg je een praktisch plan gedragen door de mensen in het gebied; met elkaar zorgen we voor een gezonde bodem, voldoende zoetwaterbeschikbaarheid en goede waterkwaliteit. Dat willen we dan ook laten zien. Want dat is goed voor de toekomst van onze bedrijven!"

Meer monitoring

De Groot: "In 2021 wil het DAW daarom meer monitoren, we weten dat veel boeren en tuinders schroom voelen om resultaten te delen. Dat is zonde want zo kunnen we niet laten zien hoeveel we al doen." Van 't Klooster: Het is inderdaad van belang dat we resultaten laten zien. Het motiveert jezelf, maar het motiveert ook de overheid om ons te blijven steunen." Want hoe je het ook wendt of keert, zegt Gerbrand van 't Klooster: "Er ligt een opgave en het niet voldoen aan die opgave leidt tot meer ingrijpen door overheid op onze bedrijfsvoering. Met ieders inzet en de DAW-aanpak bereiken we op bedrijfseigen wijze goede resultaten. Daar mogen we trots op zijn."

‘Van een papieren opgave voor DAW naar een praktische aanpak door boeren’

Samenwerking in DAW wordt met 7 jaar verlengd

Trienke Elshof

Kadaster en LTO Nederland: twee heel verschillende partijen die elkaar vinden in de praktijkgerichte aanpak van het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer. Met ingang van 2021 wordt de samenwerking met nog eens 7 jaar verlengd. Marjolein Jansen, lid Raad van Bestuur bij het Kadaster en Trienke Elshof, portefeuillehouder Gezonde omgeving LTO Nederland blikken terug en kijken vooruit. “Er is één gezamenlijke boodschap, dat is belangrijk.”

Trienke Elshof komt net uit een vergadering met waterschapbestuurders binnen LTO Nederland. Toevallig dat ze daar ook de balans opmaakten over 7 jaar Deltaplan Agrarisch Waterbeheer. “In gesprek met die bestuurders merkte ik hoeveel de afgelopen jaren is bereikt doordat partijen als LTO, Kadaster en Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) via het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer samenwerken”, zegt Elshof. “Er is één gezamenlijke boodschap: DAW ondersteunt boeren en tuinders die willen werken aan voldoende en schoon water en een betere bodem en die dragen we gezamenlijk uit. Dat is belangrijk.” En iedere partij neemt zijn eigen kennis en ervaring mee, vult Jansen als bestuurslid binnen het Kadaster aan. “Het Kadaster heeft op water- en bodemgebied geen eigen belang en die neutrale opstelling helpt in gesprekken met partijen. Tussen het LTO en waterschap in, biedt het Kadaster procesbegeleiding en

feitelijke informatie over grond- en eigendomsgebruik. Terwijl LTO en waterschappen kennis en kunde hebben over de juiste maatregelen passend bij het boerenbedrijf.”

Van papier naar praktijk

Als Marjolein Jansen terugblijkt op de afgelopen jaren, stelt ze: “Met het DAW zijn we van een papieren opgave naar een praktische aanpak op het boerenervf gegaan. Alle relevante partijen zijn betrokken en hebben gezegd ‘hier staan we achter’. Op basis daarvan bieden we de agrarisch ondernemer mooie projecten – denk aan het succesvolle Schoon Erf Schoon Water - en handvatten zodat hij op een duurzame én goed economische manier zijn boterham kan verdienen.” Die win-win-situatie is een terugkerend mantra binnen het DAW: Daarmee wordt bedoeld dat de maatregelen die agrariërs nemen niet alleen goed zijn voor bodem- en waterkwaliteit, maar ook voor het bedrijfsrendement door bijvoorbeeld een hogere gewasopbrengst of ruwvoerproductie of kostenverlaging door een verbeterde mineralenefficiëntie of minder behoefte aan beregening.

Gezamenlijk werken aan gebiedsopgave

Die ‘win-win’ blijft de boodschap, maar volgens Elshof en Jansen zet het DAW de komende jaren meer in op een gebiedsgerichte aanpak. Goed voorbeeld daarvan ziet Trienke Elshof in Brabant waar met BodemUp bijna alle agrariërs binnen 8 grondwaterbeschermingsgebieden gemotiveerd werken aan bodem- en watermaatregelen. Elshof: “Het DAW is vrijwillig, maar niet vrijblijvend.

Voor sommige agrariërs voelt dat misschien zo, terwijl wij nu echt aan de slag moeten willen we strengere regelgeving vanuit de overheid voorkomen.” Met een gebiedsgerichte aanpak werken boeren gezamenlijk met andere agrarische ondernemers aan de wateropgaven in het werkgebied. “Als je ziet dat de buurman meedoet, dan wil jij natuurlijk ook. Zo ontstaat een olievlek van enthousiaste deelnemers die van elkaar leren”, legt Elshof uit.”

De samenwerkingsafspraken binnen het DAW worden vanwege het succes met 7 jaar verlengd. Jansen: “Dat lijkt lang, maar we weten nu dat de tijd voorbijvliegt. Ik hoop vooral dat we opgedane kennis en ervaring breder en op de juiste manier gaan delen. Bijvoorbeeld via de Kennismatchers die verbindingen tussen boeren en agrarische partners leggen om de omvangrijke beschikbare kennis beter te ontsluiten en verder te brengen. Zij starten in 2021.” Wat er reeds is bereikt beter voor het voetlicht brengen, vindt ook Elshof een speerpunt. “Dat trekt boeren en partijen die nog niet meedoen ook over de streep.”

Marjolein Jansen

PRAKTIJKVERHAAL:

Twee jaar later... Transparante Polder

Hoe krijgen we vanuit de landbouw meer grip op de waterkwaliteit en hoe kunnen we dat sturen zonder dat ons maatregelen worden opgelegd? Met deze vraag begon het twee jaar geleden aan de keukentafel van initiatiefnemer Marten Dijkstra én de start van het DAW-impuls project Transparante Polder. In het gebied in Friesland waar de vijf deelnemers boeren zijn vanaf begin 2019 metingen uitgevoerd. Metingen die veel inzichten hebben opgeleverd zegt Dijkstra nu.

Bouwe Bakker

We kunnen het ook zelf

Zelf ervoor zorgen dat de waterkwaliteit op orde is in de polder is het doel binnen het project vertelt DAW-coördinator Bouwe Bakker: "Er is een punt waar het water de polder in komt en een punt waar het water de polder weer verlaat. Door twee jaar lang het verschil in waterkwaliteit te meten, zijn we erachter gekomen welke werkzaamheden een positief of negatief effect hebben op de waterkwaliteit. Wanneer dit vertaald wordt naar maatregelen houden we de regie in handen. We kunnen het ook zelf!"

Gebied met zuiverende werking

Metten aan de voor- en achterkant van het gebied was lastiger dan gedacht. Door effecten van het weer en de gewasopname bleek het ook van belang om de volumes te meten in het water. Bakker: "De stikstofsituatie was redelijk goed te meten, echter bleek de fosfaatsensor niet geschikt te zijn.

Transparante polder

Ondanks dat zijn veel inzichten naar voren gekomen." Ook melkveehouder Marten Dijkstra erkent dat hij veel heeft geleerd. "Het vermoeden dat ik twee jaar geleden al had is met dit project onderbouwd. De boeren hebben veel minder invloed op de waterkwaliteit dan verwacht. Sterker nog, het water verliet ons gebied schoner dan dat het aankwam. Hoe dit kan? De bodem neemt voedingsstoffen op en dat zorgt voor een zuiverende werking."

Praktische maatregelen

Naast kennis over de waterkwaliteit zijn ook enkele praktische maatregelen naar voren gekomen. "Het moment van bemesten speelt een grote rol. Als je allemaal tegelijkertijd gaat bemesten of vlak voor een regenbui bemest, merk je gelijk dat het stikstofgehalte in de sloot omhoog gaat. Ook bij het maaien moet worden opgelet. Wanneer er te veel gras in het water terecht komt, heeft dit een negatief effect op de hoeveelheid vervuiling in de sloot," licht Dijkstra toe.

Samenwerken voor inzicht

Een project met inspirerende inzichten maar ook verbeterpunten. "We zijn hard aan het werk om een vervolgfase te starten om meer te meten en nog meer duidelijkheid te krijgen", aldus Bakker. Volgens Dijkstra is het goed om in dit soort verbanden samen te werken. "Trek niet te snel zelf een conclusie, maar kijk wat er daadwerkelijk gebeurt op het land en in de sloot. Door middel van dit project beschikken wij over onweerlegbare meetdata dat het effect van handelen door boeren uiteindelijk minder slecht is dan misschien gedacht. Maar het had net zo goed andersom kunnen zijn. Ook daar moeten we onze ogen niet voor sluiten."

Marten Dijkstra

TWEE JAAR LATER... Nitraatmeting Stikstofuitspoeling Vollegrondsgroenten

Om vollegrondsgroenten goed te laten groeien is het gebruik van een bepaalde hoeveelheid stikstof van groot belang. De gebruikersnormen van stikstof komen alleen steeds lager te liggen. Gewassen tot volle groei brengen en voldoen aan de Nitraatrichtlijn is dan ook een heuse opgave. Maar niet onmogelijk volgens Peter van 't Westeinde, projectleider van het DAW-impuls project Nitraatmeting Stikstofuitspoeling Vollegrondsgroenten. Binnen het project zijn de afgelopen twee jaar metingen gedaan op percelen van deelnemers in Noord-Holland, Brabant en Limburg om meer inzicht te krijgen in uitspoeling.

Invloeden op uitspoeling

Inzicht krijgen in hoe aan het maximum van 50 mg/l nitraat in het grondwater kan worden voldaan is het doel binnen het project dat in 2017 van start is gegaan. "Door te meten wat aan mest uitspoelt, kan berekend worden wat het gewas heeft opgenomen. Dit was de gedachte twee jaar geleden bij de start van het onderzoek, maar bleek lastiger dan verwacht door invloeden van buitenaf en de situatie op percelen. Warmte zorgt voor vervliesing, een harde regenbui zorgt voor extra uitspoeling en een misoogst zorgt voor een mindere opname van stikstof. Maar ook de grondsoort maakt een groot verschil in de hoeveelheid uitspoeling naar het oppervlaktewater", legt Van 't Westeinde uit.

Verskil in metingen maakt nieuwsgierig

Doordat de veldsituatie niet is gemeten, is het verschil in metingen groot geeft Van 't Westeinde aan. "Op het ene perceel werd het maximum van 50mg/l nitraat gemakkelijk behaald en op het andere perceel werd deze flink overschreden. Dit wekte nieuwsgierigheid op bij de deelnemers. Wat doet het ene bedrijfs anders dan het andere bedrijf en wat kunnen we van elkaar leren om op het eigen bedrijf toe te passen?"

Ook deelnemer-/ groepsbegeleider John Stemkens herkent dit: "Door met elkaar erover te praten werden deelnemers leergierig. Dit werd positief ervaren. Er is dan ook hard gewerkt om de vertaalslag te kunnen maken naar simpele handvatten."

Bewustwording van groot belang

Ondanks dat aan de hand van metingen geen concrete maatregelen zijn ontstaan, is de bewustwording de afgelopen twee jaar enorm toegenomen, merkt Stemkens. "Vaak speelt er onwetendheid bij de deelnemers. Meten is weten in dit geval. Onverwachte resultaten zorgden voor bewustwording wat van groot belang is om de transitie naar verandering waar te maken." Van 't Westeinde: "Om deze reden is er een grote wens om de proeven door te zetten waarin we streven naar verbetering in metingen om meer data te verkrijgen en de vertaalslag naar maatregelen te maken." "Daarnaast is het goed om bedrijven die dicht bij de juiste norm zitten onder een vergrootglas te leggen. Hoe pakken zij het aan? Een extra prikkel voor de deelnemers om ermee aan de slag te gaan", vult Stemkens aan.

De Waterkaravaan in Coronatijd!

Om boeren en waterschappers dichter bij elkaar te brengen is vier jaar geleden gestart met de Waterkaravaan. De Waterkaravaan is een verzameling van activiteiten die ervoor zorgt dat boeren enthousiast worden om samen met de waterschappen te werken aan voldoende schoon water en een betere bodem. In 2020 stond iedereen, door Corona, voor een grote uitdaging. Fysieke bijeenkomsten of excursies waren niet mogelijk en de Waterkaravaanbus kon niet rijden. Er moest gezocht worden naar creatieve mogelijkheden om elkaar te ontmoeten.

Agrariërs aan het woord

Kennis delen, inspireren en enthousiasmeren wordt het liefst gedaan tijdens een bijeenkomst of excursie. Omdat dit het grootste gedeelte van het jaar niet mogelijk was is ervoor gekozen om meer (praktijk)verhalen te gaan schrijven. In 2020 plaatsten wij ruim 130 praktijkverhalen op de website van DAW. Van bemesting tot verdroging en vernatting en van bodem tot bedrijfsvoering. De input vanuit de verschillende sectoren en gebieden maakte dat er voor de verschillende thema's actuele en passende verhalen geschreven konden worden.

Nieuwsbrief met praktijk- en succesverhalen

In 2020 is voor het eerst maandelijks een nieuwsbrief verstuurd. Met praktijkverhalen, het laten zien van vooruitgang van het DAW en de mensen die werkzaam zijn binnen het DAW een gezicht geven. Zowel bestuurders, stakeholders als boeren worden aan het woord gelaten om hun verhaal te vertellen. Betrokkenen en geïnteresseerden van ministeries, waterschappen, provincies en bestuurders lezen en waarderen de nieuwsbrief.

Ook de nieuwsbrief ontvangen? Meld u nu eenvoudig aan op www.agrarischwaterbeheer.nl

Het succes van de nieuwsbrief is ook terug te zien in de cijfers van de website. Na het verzenden van de nieuwsbrief is er een piek te zien in het aantal websitebezoekers. In 2020 is het websitebezoek met ruim 30% gestegen ten opzichte van 2019. Ook de tijd die een bezoeker op de website doorbrengt is langer, ze nemen de tijd om berichten en artikelen te lezen.

U volgt ons toch ook?

Volg ons ook op social media om op de hoogte te blijven van de laatste nieuwtjes, ontwikkelingen en praktijkverhalen.

[f /DeltaplanAgrarischWaterbeheer](#) | [t @daw_nl](#)

Deltaplan Agrarisch Waterbeheer

NIUWSBRIEF

Wateropgaven in kaart gebracht

Arie Verhorst

In 2021 zullen waterschappen, collectieven, LTO Noord-afdelingen en andere betrokken hun intentie om te werken aan de gebieds- en wateropgaven vastleggen in bestuursovereenkomsten. In waterschapsgebied De Stichtse Rijnlanden zijn ze voorloper en formuleerden ze eind 2020 hun voornemens al. In gesprek met Arie Verhorst, portefeuillehouder Water & Bodem LTO Noord West-Nederland.

Arie Verhorst is als portefeuillehouder Water & Bodem bij LTO vanaf het begin betrokken bij het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer. Hij ziet met genoegen hoe het DAW steeds meer volwassen wordt. Dat vertaalt zich volgens hem vooral in het voortouw nemen om verbinding tussen waterschappen en agrariërs te leggen. Belangrijk, vindt de melkveehouder en akkerbouwer uit Westmaas. “De trein moet door, het DAW is niet zoals in het begin enkel vrijwillig. Het is: vrijwillig, maar niet vrijblijvend. We hebben dus wat te doen met elkaar.”

Verdiepingslag maken

Een goede zaak dus dat met ieder waterschap afzonderlijk een Gebiedsdocument Agrarische Wateropgave is opgesteld. “Met de opgave helder staan alle neuzen dezelfde kant op en kunnen we maatwerk gaan bieden.” De agrarische gebieds- en wateropgave is in eerste instantie door

het DAW supportteam in kaart gebracht voor de regio West-Nederland en vervolgens per waterschapgebied besproken met de regionale LTO Noord-afdelingen, waterschap en collectieven. Iedere partij spreekt vervolgens zijn intentie uit mee te werken aan de uitvoering door de bestuursovereenkomst te tekenen. “Tegelijkertijd hielden en houden we de uitvoerders, de agrariërs dus, nauw betrokken door geregeld gesprekken te voeren over de opgaven.” Vanwege corona gebeurde dat in 2020 vooral digitaal. Verhorst: “Een tegenvaller, want het liefst sta je met elkaar gebogen over de landkaart om te zien waar de opgave urgent is, welke maatregelen in zo'n gebied mogelijk zijn en waar de kansen liggen.” De portefeuillehouder vindt het daarom belangrijk om te benoemen dat schuiven in maatregelen mogelijk blijft. Verhorst: “De opgave verandert je niet, dit is waar we voor aan de lat staan, maar hóe we dat gaan doen, daar hebben we wat te kiezen.” En in de digitale sessies die Verhorst in 2020 heeft bijgewoond, merkt hij dat boeren

'Hoe we de opgaven gaan halen kiezen agrariërs zelf'

Waldo von Faber

en tuinders dat waarderen. “Velen zien het belang van schoon en voldoende water in en vanuit LTO Noord hebben we daarnaast altijd gezegd dat verbetering waterkwaliteit gekoppeld moet zijn aan economisch toekomstperspectief. Dat kan via het DAW.” Dus wordt een soort keuzepakket opgesteld per gebied waaruit de deelnemers zelf hun maatregelen mogen kiezen. “En alternatieven zijn welkom, ik stimuleer experimenteren, uitproberen, van elkaar leren.” Enthousiast werd Verhorst bijvoorbeeld van alle ideeën die agrariërs uit waterschapsgebied De Stichtse Rijnlanden hebben met baggeren in de sloot om de ecologische waterkwaliteit te verbeteren. “Minder baggeren, gefaseerd baggeren, ene sloot wel, andere sloot niet, er werden allerlei variaties geopperd. Het komt ten goede aan de waterkwaliteit en zorgt voor minder overlast.”

Is er tijd genoeg?

Er is behoorlijk wat te doen, weet Arie Verhorst, maar: “Er gebeurt ook al heel veel. In de bollensector zijn ze al behoorlijk op dreef, dankzij diverse DAW-projecten zoals Schoon Erf Schone Sloot. We willen organische stof verhogen in de bollenstreek, beter omgaan met nutriënten, aanpak veenweidegebieden, enzovoort.” Of er tijd genoeg is? Verhorst: “Of het lukt om nog meer boeren en tuinders in beweging te krijgen mee te doen met het DAW maak ik mij geen zorgen. Over de resultaten kan ik en niemand een garantie geven, op sommige thema's wel, maar Organische Stof verhogen bijvoorbeeld is een proces van jaren. Belangrijk om dat aan onze partners mee te geven. De boeren en tuinders in West-Nederland voelen de urgentie wel.”

Waldo von Faber, als hoogheerraad van het hoogheerraadschap van Rijnland bent u ook nauw betrokken bij het opstellen van de GAW's in het gebied van uw waterschap. Hoe kijkt u terug op dat proces?

“Wij hebben dat als heel prettig en constructief ervaren. Het hoogheerraadschap van Rijnland wil graag van buiten naar binnen werken in contact met de omgeving en dat lukt via het DAW heel goed. Onze opstelling is daarbij van meerwaarde: “Ik reik jou de hand, dan reik jij ook mij de hand. Door zo met elkaar in gesprek te blijven creëren we begrip en bereiken we resultaten. Dit doen we als Rijnland door in inspiratiepolders samen met agrariërs kennis te delen en te verkennen welke maatregelen nodig zijn om de waterkwaliteit te verbeteren.”

Ook het hoogheerraadschap van Rijnland ondertekent de bestuursovereenkomst om de samenwerking te bekrachtigen, wat betekent dat volgens u?

“Ik verwacht geen revolutie, maar evolutie: de agrarische sector ziet zelf ook het nut van schoon en voldoende water en goed bodembeheer en wil stappen zetten. Ik wil de sector daarvoor tijd en ruimte gunnen. Tegelijkertijd moeten we wel voldoen aan de normen van de Kader Richtlijn Water en dat betekent dat de urgentie ook echt aanwezig is. Als hoogheerraad wil ik nut en noodzaak samenbrengen met projecten, begeleiding en subsidies die ons helpen de gestelde doelen te bereiken.”

Arie Verhorst vraagt zich af hoe u aankijkt tegen het halen van de huidige opgave door de land- en tuinbouwsector. Wat denkt u?

“Ik ben heel optimistisch, en geloof dat iedereen zijn stinkende best gaat doen. Het is natuurlijk een uitdaging, maar als we met elkaar, met volle overtuiging hieraan werken, dan denk ik dat de opgave wel degelijk haalbaar is.”

Kennismatchers duiken in DAW-schatkist

DAW telt een schatkist vol met bewezen effectieve maatregelen, leerzame praktijkvoorbeelden, (lopende) onderzoeken en pilots met nieuwe technieken. Alleen zijn het nu voornamelijk ruwe diamanten. Hoe vind je als boer of tuinder nu de juiste resultaten of informatie voor jouw bedrijf en situatie? Zie hier de taak van de zes Kennismatchers binnen DAW.

De Kennismatchers duiken in de DAW-schatkist. Zij gaan de kennis en ervaring uit de 400 lopende en afgeronde projecten ordenen, beter vindbaar en bruikbaar maken of ter inspiratie delen. Door een overzicht van de bestaande kennis te krijgen, kunnen de Kennismatchers ook beter inventariseren waar de kennishiaten zitten. Met partners uit de sectoren en met kennisplatforms zoeken de Kennismatchers de samenwerking en verbinding om elkaar te kunnen versterken in het ophalen en delen van kennis en ervaring. Voor de zes Kennismatchers begint het echter met de vraag “wat wil de boer of tuinder, wat heeft hij of zij nodig?” Het gaat nadrukkelijk om tweerichtingsverkeer.

Knooppunt

“Wij zitten als Kennismatchers op het knooppunt van kennis ophalen bij diverse partners en kennis delen met boeren, tuinders en adviseurs. Kennis die wederzijds moet blijven stromen”, omschrijft Floor Grubben. Samen met Marloes van Schaik en Reinder Jan Wagevoort is zij Kennismatcher voor de overige teelten. Gerard Willems en Elsbeth Timmerman focussen op de sector melkveehouderij. Hedwig Boerrigter richt zich op de akkerbouw. De Kennismatchers trekken nauw op met de DAW-regiocoördinatoren zodat er verwevenheid is op gebieds- en sectorale aanpak. De rol van de Kennismatchers komt voort uit het DAW-programma Versterkte Kennisverspreiding, dat in de loop van 2020 groen licht kreeg. Mede door de coronamaatregelen liep de werving vertraging op, zodat het zestal pas eind 2020 echt samen kon starten. Hedwig vormt de uitzondering. Zij begon in juni als eerste Kennismatcher.

Boeren vragen

“De filosofie van het DAW spreekt mij ontzettend aan”, vertelt zij. “Boeren werken vanuit intrinsieke motivatie en vanuit hun vakmanschap aan schonere, voldoende water en een betere bodem. Daarbij is vrijwilligheid belangrijk. Boeren zijn ontzettend vindingrijk en daar moeten we gebruik van maken. In plaats van meteen met wet- en regelgeving te komen, moeten overheden aangeven welke uitdagingen en normeringen er liggen en aan de boeren vragen hoe ze die zouden aanpakken. Dan motiveer je ondernemers om te vernieuwen en duurzamer te gaan ondernemen. Tegelijkertijd moeten de doelen voor de Kaderrichtlijn water en nitraatuitspoeling gehaald worden. Die urgentie wordt gevoeld en maakt dat het niet vrijblijvend is. Wat belangrijk is, is dat die uitdagingen helder, compact en niet onderling tegenstrijdig

zijn. Het beleid moet integraal zijn, net als de boerenpraktijk, zodat steeds wordt gekeken naar effecten op zowel voedselproductie, milieu, klimaat, biodiversiteit en het inkomen van boeren.”

Direct resultaat zien

Als bedrijfsadviseur zit Gerard regelmatig aan tafel bij boeren. “Er zit een spanningsveld tussen beleid en de boerenpraktijk”, ervaart hij. “Het draait telkens om de vraag “waarom zou jij als boer dit doen in het veld?” Een boer wil direct resultaat zien, effectief aan de slag. Mijn ambitie om hierbij te helpen in het vinden van de juiste toon, het aanreiken van de juiste informatie.” Daarbij zoeken de Kennismatchers de samenwerking met (bodem)adviseurs, onderwijs en proefbedrijven.

Verbindende schakel

Hedwig vat samen waar de Kennismatchers in 2021 mee aan de slag gaan. “Er is zoveel kennis bij verschillende groepen boeren, bij stakeholders en bij kennisinstellingen”, aldus Hedwig. “Het is belangrijk dat al die mensen met elkaar in contact komen, dat de kennis geïntegreerd wordt, verder gebracht en gedeeld wordt. Van Noord-Nederland naar Zuid-Nederland en vice versa. Ik ben vorig jaar gestart met een rondje langs de Regiocoördinatoren en heb met hen verkend wat zij aan middelen en infrastructuur kunnen gebruiken om effectiever interessante en actuele kennis op te doen en deze kennis te delen met stakeholders en de sector. Onze rol is om kennis te ontsluiten en verbindingen te leggen tussen onder andere kennisinstututen, proefboerderijen, praktijknetwerken en kennisplatforms. De Kennismatchers vormen de verbindende schakel. Tegelijkertijd kunnen we er zo voor boeren zinvolle en interessante activiteiten aan koppelen.”

Onze kennismatchers stellen zich voor

Elsbeth Timmerman

Kennismatcher Melkveehouderij
Noord-Nederland

EMAIL etimmerman@ltonoord.nl
TEL 06 24 17 70 49

*‘Werk samen met mensen
van wie je iets kunt leren’*

VRIJ NAAR SONGTEKST VAN PHARREL WILLIAMS

Reinder Jan Wagevoort

Kennismatcher Overige Teelten
Noord-Nederland

EMAIL rjwagevoort@najk.nl
TEL 06 82 19 81 79

*‘Je moet eerst zaaien,
voordat je kunt oogsten’*

Floor Grubben

Kennismatcher Overige
Teelten Zuid-Nederland

EMAIL fgrubben@lltb.nl
TEL 06 53 23 64 41

*‘Een onderneming moet
rendabel zijn en hiervoor
moet je niet één, maar vier
stappen vooruitdenken’*

Marloes van Schaik

Kennismatcher Overige
Teelten Noord- Nederland

EMAIL mvanschaik@najk.nl
TEL 06 82 12 19 31

‘Alles wat je aandacht geeft, groeit’

Hedwig Boerrigter

Kennismatcher Akkerbouw
Nederland

EMAIL hboerrigter@ltonoord.nl
TEL 06 18 30 39 18

*‘We kunnen een probleem niet
oplossen met de denkwijze die
het heeft veroorzaakt’*

ALBERT EINSTEIN

Gerard Willems

Kennismatcher Melkveehouderij
Zuid-Nederland

EMAIL gerard.willems@zlto.nl
TEL 06 21 23 26 16

*‘Beweeg vooruit, met voor
jou passende stappen’*

Gebiedsgerichte aanpak BodemUp slaat aan

529 deelnemers halen meer uit Brabantse bodem

Foto Marijgje Wijers

Eind 2021 loopt het succesvolle project BodemUp af. De gebiedsgerichte en persoonlijke benadering binnen dit Brabantse project werkt zo goed, dat de aanpak ook naar andere gebieden wordt gekopieerd. Ook in Brabant is het nog niet definitief over: "Het enthousiasme van de in totaal 529 deelnemers moeten we vasthouden, we gaan voor een vervolg", zegt projectleider Marijgje Wijers.

Haal meer uit je bodem! Dat is de strijdkreet waarmee agrarische ondernemers overgehaald werden deel te nemen aan BodemUp in 2018. Vanaf het begin was er interesse. Dat komt met name, denkt projectleider Marijgje Wijers, door het contact tussen adviseur en deelnemer. "De grootste kracht is het contact op het erf, drie keer per jaar." Dat kost onze onafhankelijke bodemcoaches veel tijd, maar betaalt zich ook uit in kennis van effectieve maatregelen bij de boeren."

BodemUp startte als project om nitraatuitspoeling in de grondwaterbeschermingsgebieden te verminderen, net zoals Waterwijs Boeren in Gelderland, Boeren voor Drinkwater in Overijssel en Grondig boeren voor water in Drenthe. Vanwege de interesse van agrarische ondernemers die niet in een

Foto Marijgje Wijers

grondwaterbeschermingsgebied wonen, is het project uitgerold over heel Noord-Brabant. Wijers: "Wij helpen boeren en tuinders kennis over bodem- en watermaatregelen te vertalen naar het eigen bedrijf. Dat gebeurt tijdens studiebijeenkomsten met deelnemers met hetzelfde vraagstuk, zodat zij direct mee leren."

De boer bepaalt in overleg met de bodemcoach met welk perceel hij aan de slag wil. Wijers: "Vaak een perceel waar de boer denkt dat er winst te halen valt, oftewel: waar het gewas de nutriënten niet goed benut." Tijdens een bijeenkomst voorafgaand aan het groeiseizoen maakt de coach in overleg met de boer een probleemanalyse van het perceel. Gezamenlijk beslissen ze welke maatregel zou kunnen helpen. "Het is ontzettend belangrijk dat de boer voordeel ziet van de maatregel, dat zorgt voor effect op de lange termijn. Doordat de aanpak ook helpt bij het verminderen van nitraatuitspoeling, ontstaat een win-winstuitering."

Effectieve maatregelen

Sleepslangbemesting voor betere nutriëntenbenutting, kruidenrijk grasland toepassen om de bodem weerbaarder te maken voor weersextremen, door een ander gewas te telen minder uitspoeling, organische stofgehalte verhogen door compost op het land te brengen: er zijn legio maatregelen die bijdragen aan een betere bodem- en dus waterkwaliteit. Maar, zegt Wijers: We hebben geduld nodig om de effecten van deze bodemvormende processen te zien. Ik geef niet direct om resultaat, ik vind het belangrijker dat de boer gelooft in maatregelen die wij adviseren, intrinsieke motivatie. Daar heeft de bodem- en waterkwaliteit op de lange termijn het meeste profijt van."

529 deelnemers is minstens 529 maatregelen

BodemUp telt 529 deelnemers die allemaal met steun van een bodemcoach een plan van aanpak hebben gemaakt voor hun perceel en nu een maatregel uitvoeren. Wijers: "529 deelnemers, dat zijn 529 goede maatregelen, daar word ik enthousiast van! En vaak nog meer omdat een maatregel als sleepslangbemesting door deelnemers op meerdere percelen wordt toegepast. We willen groeien naar 1000 deelnemers. Besef je wat dat betekent voor bodem en water in Brabant?"

Landelijke uitrol

De landelijke uitrol van BodemUp vertaalt zich in de praktijk naar extra acties in al bestaande DAW-projecten met als doel die te versterken. Daardoor kunnen we bijvoorbeeld extra advies aanbieden in een al bestaand project. Wijers: "Op die manier blijven we op de lange termijn beschikbaar voor advies en begeleiding voor agrarische ondernemers en denken mee bij het uitvoeren van de maatregelen. Dat wordt heel waardevol gevonden."

Praktijkverhaal:

Maatregelen motiveren via metingen

We staan voor de opgave om de kwaliteit van het oppervlaktewater te verbeteren en te voldoen aan de nitraatrichtlijn van maximaal 50 mg/l in het grondwater. Een behoorlijke uitdaging voor boeren op uitspoelingsgevoelige zandgronden, zoals in Limburg. Met het DAW-impulsproject 'Maatregelen motiveren via metingen' ondersteunen we boeren en tuinders bij het nemen van de juiste maatregelen en vergroten we bewustwording. In gesprek met Arend Jan Cuperus, projectleider bij Arvalis en deelnemer Jan Classens over hoe het project is verlopen.

Samen met 40 deelnemers zijn in de jaren 2019 en 2020 ruim 6000 metingen in het oppervlaktewater van 7 stroomgebieden uitgevoerd. Een van de deelnemers in het stroomgebied Krabroeksebeek is rundveehouder en voormalig bestuurslid van het Waterschap Limburg Jan Classens. Drie meetpunten plaatste hij in sloten langs zijn kavels. "Iedere maand kregen we een herinnering om de metingen uit te voeren. Met de telefoon en meetstrips in de hand deed ik op mijn trekker een ronde langs de meetpunten. De resultaten lees je uit via een nitraatapp en deelde je gelijk in de groep." Projectleider Arend Jan Cuperus: "Aan de hand van deze resultaten zijn, wanneer mogelijk, fysieke bijeenkomsten gehouden om zo de vertaalslag te maken naar concrete handvatten voor de deelnemers."

Metingen in stromend water

"Meten in stromend water bleek een hele opgave", vertelt Cuperus. "Zo is het erg lastig om aan te tonen van welke bron het nitraat in oppervlaktewater afkomstig is en dat is juist hetgeen de boer wil weten". "Daarnaast zijn er allerlei factoren waar rekening mee gehouden moet worden bij de metingen. Weersomstandigheden, soort gewas, bodemgezondheid, het is allemaal van invloed op de hoeveelheid uitspoeling", vult Classens aan. Daarom zijn naast metingen bij de boer ook bodemmonsters genomen van percelen voor een compleet beeld," aldus Cuperus.

Invloed van droge zomermaanden en forse regenbuien

Grootste probleem bij het meten waren de droge zomermaanden. Het legde de sloten droog waardoor niet gemeten kon worden. Cuperus: "Uit de meetresultaten blijkt dat er minder uitspoeling was dan verwacht. Dit laat zien dat waterbeschikbaarheid een hele belangrijke rol speelt en het van belang is om water vast te houden in het gebied. Het zorgt ervoor dat planten groeien, meer stikstof verbruiken en er dus minder uitspoeling plaatsvindt." Daarnaast ziet Classens wat hevige regenbuien kunnen doen: "Er werd gemeten in de sloot langs het perceel waar het vlak na de bemesting flink ging regenen. Dit veroorzaakte een hoge uitspoeling en lokaal hogere metingen."

Een opgave voor ons allemaal

Het project zit in de afrondende fase. Cuperus wil graag een vervolg op het project om deelnemende boeren te begeleiden bij het nemen van maatregelen. Ook streeft Cuperus naar nog meer samenwerking met waterschap Limburg. "Wanneer het waterschap Limburg meet in de sloten en wij vanuit de agrarische sector op percelen om de sloot heen, kan er een link gelegd worden tussen de nitraatgehaltes in de beek en de percelen van de ondernemer. Zo wordt het voor de boer tastbaarder en kunnen we concrete maatregelen formuleren", aldus Cuperus. Classens vult aan: "Bewustwording van collega-boeren is hierbij van groot belang. We hebben tenslotte met zijn allen hetzelfde doel te behalen."

Door DAW weer investering in allround veldbodemkundigen

Gera van Os

Mede dankzij financiering vanuit het DAW kon worden gestart met een nieuwe lichte deelnemers in opleiding voor veldbodemkundigen. Gera van Os, lector Duurzaam Bodembeheer aan Aeres Hogeschool initieerde en ontwikkelde deze opleiding samen met haar collega's. "Adviseurs genoeg, maar met deze opleiding leren deelnemers integraal te kijken naar het bodembeheer." De eerste negen cursisten hebben de opleiding bijna afgerond.

Veldbodemkundigen werden tot voor kort niet meer opgeleid. Een groot probleem, want een gezonde bodem wordt steeds belangrijker gevonden door de agrarische sector en door de overheid. Alles draait om de bodem! "Natuurlijk zijn er adviseurs die ook even naar de bodem kijken tijdens een bedrijfsbezoek", erkent Gera van Os, maar: "Een bodemadviseur die een integraal meerjarenadvies geeft en daarin alle facetten van de bodemkwaliteit meeneemt in relatie tot de bedrijfsvoering, dat gebeurt te weinig." Op aandringen van de ministeries van Infrastructuur en Waterstaat (I&W) en van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) werkt Aeres Hogeschool daarom aan de ontwikkeling van een nieuwe opleiding voor veldspecialisten. "De bodemkundige en didactische expertise

heeft Aeres in huis, maar meer dan op de theorie ligt de focus van deze hbo+-opleiding op de praktijktraining. Een goede bodemadviseur doet z'n werk vooral in het veld én aan de keukentafel bij de ondernemer."

De eerste helft van de pilot werd in 2019 gestart met de regio-coördinatoren van de inmiddels opgeheven Stichting Veldleeuwierik. Van Os: "In de pilot is de feedback vanuit de deelnemers essentieel, om de inhoud, vorm en omvang van de opleiding te optimaliseren. Daarmee willen we een breed draagvlak creëren vanuit de praktijk." De tweede groep van 20 deelnemers staat nu in de startblokken, ook deze vallen nog onder de pilot. Van Os: "Uiteindelijk zal de opleiding toegankelijk zijn voor praktiserende teeltadviseurs van onafhankelijke instanties en commerciële toeleveranciers."

Dat deze laatste groep mogelijk niet onafhankelijk denkt in verband met verkooptargets, is voor Van Os geen belemmering. "Het is belangrijk om alle erfbetreders mee te nemen in het transitieproces, om tegenstrijdige adviezen op het erf te voorkomen. Er zijn gewoonweg meer adviseurs

nodig met een geïntegreerde benadering. In de opleiding wordt daarmee geoefend." "De theorielessen worden in fysieke bijeenkomsten gegeven, want groepsvorming en onderlinge discussie vinden wij heel belangrijk. De meerwaarde ontstaat wanneer discussies worden gevoerd over complexe praktijksituaties." Van Os verwacht dat de deelnemers een hecht netwerk zullen vormen. "Zodat je ook ná de opleiding nog met elkaar belt om te sparren over mogelijke adviezen."

Inhoud van de opleiding

De kracht van de opleiding zit 'm volgens Gera van Os in de integrale blik op het bodembeheer. "Boeren en tuinders krijgen vaak versnipperde informatie vanuit verschillende bronnen. De één adviseert over bemesting, een ander adviseert je over het ruwvoer, weer een ander heeft het over gewasbeschermingsmiddelen, of drainage, of grondbewerking. En elke teeltmaatregel heeft zowel positieve als negatieve effecten op diverse aspecten van de bodemkwaliteit. Hoe precies de samenhang is, daaraan wordt in de praktijk te weinig aandacht besteed en juist dát is waar wij in deze opleiding de focus op leggen." De boer of tuinder krijgt daarmee een integraal advies om de bodem zo goed mogelijk te beheren.

De praktijktraining is een belangrijk onderdeel van de opleiding. De deelnemers gaan heel Nederland door en leren tijdens veldbezoekdagen zowel over klei als zand en veen. In hun eigen regio voeren de deelnemers daarnaast 10 bedrijfsbezoeken uit. Een veldexpert begeleidt ze daarbij, maar de deelnemer voert zelf het gesprek met de boer om de nodige informatie te achterhalen en brengt zelfstandig advies uit. Van Os: "Deze opleiding komt voor mijn gevoel op het juiste moment. De bodem staat centraal in vele visies en beleidsstukken. Er wordt verwacht van de boer dat hij rekening houdt met nutriëntenkringlopen, koolstofvastlegging, biodiversiteit, waterberging en de juiste teelt passend bij de bodem. Bepaal maar eens wat een perceel nodig heeft om optimaal te functioneren. Daarin gaan onze veldbodemkundigen straks het verschil maken."

Colofon

Titel

Jaarverslag Deltaplan Agrarisch Waterbeheer 2020

Interviews en eindredactie

Lytsa Post, Henriët Dijk, Sophie van den Hengel en Titia Bouman

Aangeboden door:

Bestuurlijk Overleg Open Teelten en Veehouderij (BOOT)

Vormgeving

Comceptum Genemuiden

Fotografie

Harry Kolenbrander, Marieke Viergever, Fotobureau Hoge Noorden

Datum

April 2021

www.agrarischwaterbeheer.nl

